

istina da je dobrovoljac zapravo jedan od ključnih agenata ratovanja u istoriji srpskog naroda, a da je prekid i zaborav uloge i značaja dobrovoljaca u istoriji razlog zašto su dobrovoljci u ratovima devedesetih bili zapravo žrtvovani i jedan su od najtragičnijih vidova ratnog poraza države Srbije.

Zanimljivo je da Sekulić pravi jednu kolažnu tekstualnu strukturu sastavljenom od: ispovesti dobrovoljaca sa opštine Rakovica o njihovom učešću u ratovima devedesetih, evidenciju broja dobrovoljaca u ratnim dejstvima odnosno broj poginulih dobrovoljaca, istoriografsku studiju o dobrovoljacima i njihovom mestu istoriju ratovanja u Srbiji i nekoliko kratkih kritičkih esaja u kojima se obračunava sa tezama i autorima koji su po njegovom mišljenju najodgovorniji za sakrivanje istine o istorijskoj ulozi dobrovoljaca.

Cilj ovako ambiciozne i žanrovski zanimljive knjige je da dobrovoljce ratova devedesetih sa teritorije Srbije konceptualno i pravno odvoji od paravojske, odnosno da dobrovoljce ratova devedesetih dekriminalizuje i legalizuje odnosno da obezbedi dobrovoljčev apsolutno ekscentrični status u odnosu na redovnu vojsku, paravojsku, partijske vojske i druge oblike nestandardnog ratnog angažmana tokom devedesetih. Štaviše, Sekulić smatra da je dobrovoljac ključna figura borca u istoriji ratovanja u Srbiji, ideal borca, a ono što ga najbolje definiše je da je spreman da da život bez ikakve kalkulacije, zapravo neko ko je ideološki apsolutno čist i nevin, neko ko samo prati kako to Sekulić kaže „nacionalni instikt“.

Zanimljivo je da je ratni dobrovoljac u ratovima devedesetih izaziva najviše zabune odnosno postaje poprište borbe oko odgovora na pitanje – Ko je legalni učesnik rata u ratovima devedesetih? Uobičajena norma legalnog angažmana borca u ratu je borac koji na poziv države koja proglašava ratno stanje zauzima svoje mesto koje mu je dodeljeno u sistemu oružanih snaga. Jedina situacija u kojoj je granica legalnog angažovanja borca sa teritorije Srbije u ratovima devedesetih neupitna, jeste tokom intervencija NATO pakta krajem devedesetih godina. Međutim, period od 1992. do 1995. godine i angažman boraca sa teritorije Srbije u ratovima u Bosni i Hrvatskoj je kompleksan iz dva razloga: država Srbija nikada nije proglasila ratno stanje, odnosno poslednji legalni borac koji se bori u ime vojske za koju je nadležna vlada na teritorijama bivših republika su borci koji su bili u redovima JNA do kraja 1992. godine. Nakon toga prisustvo boraca sa teritorije Srbije u drugim državama predmet je sukoba interpretacija koje prema Sekulicu nastaju iz nerazumevanja razlika između: dobrovoljca i stranački angažovanih borca, odnosno dobrovoljca i paravojski. Naime, Sekulić pažljivo analizira razliku između dobrovoljaca i stranački angažovanih dobrovoljaca tako što dobrovoljca smatra neideološkom i nepolitičkom individuum, koji vođen „nacionalnim instiktom“ ratuje, odnosno razliku između paravojske i dobrovoljca tako što postavlja tezu da je paravojska bila organizovana kao deo vojnog i policijskog aparata države SRJ, koja je ilegalno boravila na teritorijama bivših republika i sa kojih se vraćala nakon ratnih dejstava, za razliku od dobrovoljca koji je potpuno legalan borac koji je pristupio vojskama Republike Srpske i Republike Srpske Krajine, što je po svim odredbama međunarodnog i lokalnog prava legitimno.

Međutim, nije jasno i Sekulic se time ne bavi, kako napraviti razliku između dobrovoljca i borca koji je regrutovan od strane države SRJ nakon decembra 1992. godine. Naime, tokom ratova u Bosni i Hrvatskoj država SRJ je vršila tokom tri godine rata nekoliko prisilnih mobilizacija, a u poslednjoj fazi rata 1995. godine prisilno je mobilisala desetine hiljada izbeglica iz Republike srpske krajine i iz Bosne i Hercegovine koje je poslala na frontove u Bosni. Prisilno mobilisani je potpuna suprotnost od dobrovoljca, a prisilno mobilisane država je nakon rata tretirala kao dobrovoljce, naime iza figure dobrovoljca sakrila se njegova potpuna suprotnost, prisilno mobilisani od strane države koja nije proglasila ratno stanje. Naime, čak i u slučaju neprisilno mobilisanih, dakle u idealnom slučaju dobrovoljca, za kojim Sekulić traga, država Srbija nije bila neutralna, štaviše ona je organizovala njihovo prihvatanje u vojnim centrima, naoružavala ih, davala im

uniformu i organizovala transport do linije sukoba na teritorijama bivših republika SFRJ.

Posebno zanimljiv deo knjige je historiografska studija o istoriji dobrovoljnog ratovanja u Srbiji. Naime, ključna teza studije je da je jugoslovenski komunizam zbog njegovog antisrpskog karaktera potpuno negirao, odbacio i uništio tradiciju dobrovoljstva, odnosno da je nakon drugog svetskog rata dobrovoljačku istoriju Srba proglasio reakcionarnom. Međutim, iz samog Sekulicevog prikaza vidi se da je slavna istorija dobrovoljstva 1903-1918. godine, na koju se Sekulic poziva kao na formativni ideal srpskog dobrovoljca, već i u Kraljevini Jugoslaviji bila totalno marginalizovana i osuđena kao štetna, odnosno da je pokušaj ožvljavjanja dobrovoljačke tradicije kroz formiranje četnickog pokreta na početku drugog svetskog rata završio u kolaboraciji i izdaji. Ono što je najvažnije je što Sekulić prečutkuje u svojoj historiografskoj studiji je da je najveća dobrovoljačka vojska u istoriji Srba zapravo Narodnooslobodilačka borba i da je u njoj učestvovao znatan broj Srba, odnosno da se ona formirala kao apsolutno dobrovoljačka i da u njoj nije bilo ni jednog borca koji nije bio dobrovoljac. Međutim njegova definicija dobrovoljca kao onog koji je potpuno izvan ideologije i politike odnosno da on samo prati svoj „nacionalni instikt“ stavlja ga u poziciju da precuti i sam zaboravi ovu sekvencu istorije dobrovoljnog ratovanja u istoriji Srbije. Drugim rečima, njegova teza da je zaboravljanje istorije dobrovoljstva uzrok poraza u ratovima devedeseti sada pogađa njegovu poziciju posto on sam vrši operaciju potiskivanja i cenzurisanja jedne važne istorijske sekvence dobrovoljačke borbe i zapravo sudeleju u onom protiv čega se na nivou principa bori.

Na kraju ova knjiga je za sad jedini i svakako vazan doprinos otvaranju pitanja o legalnosti i statusu boraca u ratovima devedesetih, ali zbog pokušaja da bude ideološki neutralna postaje ideološka, proganjajuća i restriktivna. Sama definicija dobrovoljca kao vanideološkog i nepolitičkog subjekta je ideološka, odnosno to da, kako Sekulić kaže „on samo prati nacionalni instikt“, je već ideologija, štaviše opasno ga stavlja u blizinu rasizma. Međutim, ono što je ključno je da ono što nedostaje dobrovoljcu je odluka da bude dobrovoljac, da sam donese odluku da bude što bi ga stavilo u odnos sa ideologijom i politikom. Zato i nije neobično da dobrovoljci Narodnooslobodilačke borbe se ne uklapaju u Sekulicevu definiciju dobrovoljca i srpsku tradiciju dobrovoljstva, pošto su doneli odluku koja ih je stavila u odnos sa ideologijama i politikama svoga vremena i omogućila da izvojevaju briljantnu pobjedu seljaka i radnika kada tako nešto nije bilo moguće.

Drugim rečima, sve što srpski dobrovoljac ratova devedesetih danas, kada država odriče da je i formalno i neformalno pozivala u rat, može da kaže je da je dobivši „poziv kome se odavao“, prateći „nacionalni instikt“ hteo da po svaku cenu održi svoj status građanina nacionalne države, koja je i bila rezultat svih ratova devedesetih. Odnosno, danas kada veterani pozivaju nacionalnu državu koja je formirana njihovim ratnim angažmanom, da se izjasni o svom delu odgovornost za poziv u rat i vođenje rata, i kada ona odbija da se izjasni, to paradoksalno postaje mesto najvećeg poraza boraca ratova devedesetih, a ne izgubljeni ratovi u kojima su učestvovali. Pozivajući državu da prizna svoje učešće u ratovima, nekadašnji dobrovoljci i sadašnji veterani po prvi put su doneli odluku da se subjektiviraju i retroaktivno daju smisao svom učestvovanju u ratu, odnosno jasno su odbili da igraju dodeljenu im ulogu nestajućih posrednika između jugoslavije i nacionalne države iz koje su konstitutivno isključeni.

Da je autor ostao na nivou svog uvida koji smo postavili kao moto ovog teksta, da „kod Srba nema hrabrosti i spremnosti za suočavanje sa porazima“, svakako bi smo dobili knjigu vrednu pažnje. Ovako nam ostaje da najbolje delove ove knjige, a to je pre svega razjašnjenje pozicije dobrovoljca u ratovima devedesetih, uzmemo kao osnovu za studije koje tek treba da uslede.

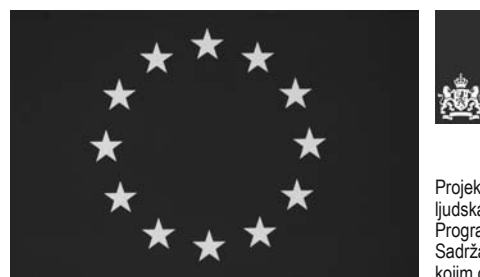
Branimir Stojanović

Izdavač:
Učitelj neznanica i njegovi komiteti
Imenovati TO ratom
CZKD

Urednik:
Ivan Zlatić

Dizajn i prelom:
Matija Medenica

Štampa:
Fotokopirnica „Student“

Projekat finansiraju Evropska unija kroz Evropski instrument za demokratiju i ljudska prava i Holandska Ambasada u Beogradu po programu Matra Embassy Programme.
Sadržaj ovog štampanog materijala je isključivo odgovornost CZKDa i ni pod kojim okolnostima se ne može smatrati da odražava stav Evropske unije.

za samoobrazovanje

Rilitan

drštvena pitanja

n°20/2013

S onu stranu parade

U saradnji sa umetničkom grupom Doplgenger, krajem prošle i tokom ove godine organizovali smo seriju predavanja, okruglih stolova i filmskih projekcija na temu predstavljanja rata i ratnih veterana u američkom i evropskom filmu, o nastojanjima i ograničenjima da se zađe s onu stranu vojnih parada i sagleda ratna i veteranska stvarnost i napor za subjektivacijom. Članovi Doplgengera Boško Prostran i Isidora Ilić govore o odnosu nemačke i

francuske kinematografije prema Drugom svetskom ratu i kolonijalnim ratovima.

U trećem tekstu koji objavljujemo u ovom broju, Branimir Stojanović analizira knjigu Milisava Sekulića, generala JNA i Republike Srpske krajine, o putevima i stranputicama srpskog dobrovoljaštva u poslednjim ratovima.

Projektni tim *Imenovati TO ratom*

Slike i rat / slike rata

DOKUMENTOVATI stvarnost je politički akt. Šta je ono što ostaje nevidljivo i da li se kao takvo uopšte dogodilo? Dokument kao znak stoji umesto iskustva i poput traga podseća na iskustvo koje nedostaje. Istovremeno sa njim održava unutrašnju vezu. Ta veza počiva na otuđenju, razlici, te znak kao takav ne može biti zamenjen za autentičnost. Samo iskustvo je fragmentisano. Dokument može posvedočiti o nevidljivim aspektima iskustva, ali ona nisu u njemu sadržana. Otuda, znak ne može pretendovati na istinu. Pitanje istine je pitanje moći, koja od istina je istinitija stoji van granica pojedinačnog dokumenta.

Kada je okupirala Francusku, Nemačka Trećeg rajha je deli na Severni i Južni deo, dok u središnjem delu formira Višijevu republiku. Kako bi joj ukinuo legitimitet i poveo borbu protiv okupatora, De Gol već 1940. godine uz pomoć saveznika započinje mobilizaciju Alžirskih Francuza, Alžiraca kao i pripadnika ostalih francuskih kolonija u Severnoj Africi. U ime obećane jednakosti i nezavisne države, kolonijalni Alžirci, koji su činili dve trećine francuske vojske, oslobodiće Južnu Francusku. Pri pobjedničkom ulasku u Pariz, De Gol naredjuje da marš predvode „beli“ vojnici, a da trupe „crne Afrike“ ostanu na začelju. Alžirski vojnici na kraju kolone samo su učesnici ratnog događanja koje, birajući posve drugačijeg predstavnika, konstruiše izvesni istorijski narativ.

Govor o slikama mora biti nadovezan na istoriju koja se pisala slikama. Rat nije prekinuo kinematografsku tradiciju u Francuskoj kao što se to dogodilo u drugim evropskim zemljama. Najvažniji događaj iz vremena okupacije je osnivanje Instituta za savremene kinematografske studije (tzv. IDEHC) 1943. godine. Tokom nemačke okupacije Francuske

(1940-1943.) mnogi reditelji poput Renoara, Klera, Divivjea, Fejdera otišli su u egzil. Javlja se nova generacija reditelja koji su do tada radili kao scenaristi i asistenti. Filmovi za vreme okupacije su stilizovane adaptacije književnih dela i ta se tradicija nastavlja i nakon rata. Pri kraju pedesetih godina dvadesetog veka pojavile se koncept *autorske politike*. Sama forma dela predstavlja politiku budući da mizanscen, montaža ili pokret kamere reprezentuju određeni stav ili pečat autorove ličnosti i za njega ključnih tema. Sadržaj filma je audiovizuelne, a ne verbalne prirode i postoji na nivou diskursa. Film je, tako, medij ličnog estetskog izraza. Neki od prvih autorskih filmova propituju vezu između vremena i sećanja u kontekstu teških zverstava prošlosti i Drugog svetskog rata.

Kako se rat, kao neprestavljivo, predstavlja? U filmu Alana Renea „Hirošimo, ljubavi moja“ (Hiroshima mon amour, 1959.), glavni protagonisti vode ljubav sa dokumentarnim materijalom snimljenim nakon bacanja atomske bombe. Jedan od glavnih motiva filma upravo je nemoć govora i posrtanje jezika pred strahotama iskustva. Otudenje koje postoji u odnosu znaka i preživljenog još više se poartava nestabilnošću sećanja kojem stvarnosna uporišta nisu dovoljna. U rekonstrukciji jedne životne priče, jednog karaktera ključni momenti ostaju nevidljivi. Hirošima i njena istorija terora samo su pozadina za ispovest francuske devojke i mučenja kroz koje je prošla zbog ljubavne veze sa nemačkim vojnikom.

Mesto kolaboracije sa Nemcima je u mnogim posleratnim francuskim filmovima ono prazno mesto, nešto što tek-treba-da-bude-artikulisano, naslućivanje zarobljeno u večnom stanju hibernacije. Jedan od prvih Reneovih filmova, „Noć i magla“ (Nuit et Brouill

